

ÖMER SEYFETTİN'İN EVLİLİK TEMALI KISA HİKÂYELERİNDE ÇİFTSESLİ VE TEKSESLİ SÖYLEM

Gizem ÖZKAN

Öz: Ömer Seyfettin, (1884-1920) hikâye, şiir, roman, inceleme türlerinde eserler vermiş bir Türk edebiyatçısıdır. Bilhassa, hikâyelerini kaleme alırken kullandığı çeşitli teknikler ve güçlü söylemleriyle çağdaş Türk hikâyeciliğinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Edebiyat teorisini Mihail M. Bahtin'in (1895- 1975), çiftseslilik ve tekseslilik metotları ekseninde inçelenen Ömer Seyfettin'in kısa hikâyelerinde dönemin sosyal, toplumsal, kültürel değerleri yansıtılırken aynı zamanda kahramanların sorgulayıcı ve eleştirel tutumlarıyla çiftsesli söylemin metinler içerisinde inşa edildiği gözlemlenmiştir. Mektup biçiminde yazılan *Erkek Mektubu* hikâyesinde ana kahramanın öznel benliğini, geçmişini ve içinde bulunduğu zaman dilimini yegâneleştiren monolojik söylemin egemenliği nedeniyle çiftsesli yapının tahlillerine rastlanmamıştır. 19.yüzyılda gerçekleşen Batılılaşma hareketiyle birlikte sosyal hayatta dönüşümler yaşamaya başlayan Türk toplumu, modernleşme kavramıyla geleneksel öğretilerini sorgulamaya başladığında farklı medeniyetlerin kültürel normlarından ve hayat tarzlarından etkilenerek yeni bir yaşam biçimi ekseninde gerçekleştirmek istedikleri medeniyet dönüşümleri, yazarın evlilik temalı kısa hikâyelerinde sıkça işlenen olgulardan biri hâline gelmiştir. Bu araştırmada *Elma*, *Erkek Mektubu*, *Aşk Dalgası*, *Fon Sadriştayn'ın Karısı*, *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* kısa hikâyelerinde evlilik kurumunun teksesli ve çiftsesli söylemleri dikkate alınarak çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Makalede, aile büyükleri veya ebeveynler tarafından gerçek-leştirilen görücü usulü evlilikler sonucunda ortaya çıkan mutsuz ilişkiler, eşler arasında zayıf münasebetlerin yarattığı duygusal yoksunluklar, modernleşme hareketinin Türk gelenek, örf ve âdetleri üzerindeki etkileri ile Batılılaşma görüşünün evlilik kurumu ve kahramanlar üzerindeki tesirleri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, çiftseslilik, tekseslilik, evlilik temalı kısa hikâyeler.

POLYPHONIC AND MONOPHONIC DISCOURSE IN

ÖMER SEYFETTİN'S SHORT STORIES WITH MARRIAGE THEME

Abstract: Ömer Seyfettin, (1884- 1920) was a Turkish literary figure who produced works in the genres of story, poetry, novel and essay. Especially, through the various techniques and strong expression he used in his stories, he made significant contributions to the development of modern Turkish storytelling. In the context of literary theorist Mikhail M. Bahtin's (1895-1975) methods of dialogism and monologism, Ömer Seyfettin's short stories reflect the social, cultural and societal values of his time, while also presenting the heroes questioning and critical attitudes, through which a dialogic discourse is constructed within

ORCID ID : 0009-0005-2004-8591

DOI : 10.31126/akrajournal.1613034

Geliş Tarihi : 03 Ocak 2025 / Kabul Tarihi: 23 Şubat 2025

*Yüksek Lisans Öğrencisi; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı.

the texts. In *Erkek Mektubu* (The Man's Letter), written in the form of a letter, the dominance of a monologic discourse that defines the protagonist's subjective identity, past and the time period in which he lives, prevents the analysis of a polyphonic structure within the story. With the Westernization movement that occurred in the 19th century, Turkish society began to experience transformations in social life. As they started to question their traditional teachings with the concept of modernization, they were influenced by the cultural norms and lifestyles of different civilizations. These efforts to create a new way of life centered on desired civilizational changes became one of the frequently discussed issues in the author's short stories with marriage theme. This study will analyze *Elma* (The Apple), *Erkek Mektubu* (The Man's Letter), *Aşk Dalgası* (The Wave of Love), *Fon Sadriştayn'ın Karısı* (The Wife of Fon Sadriştayn), *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* (The Son of Fon Sadriştayn). The focus will be on evaluating the monologic and polyphonic discourses of the institution of marriage in these works. The article will discuss the unhappy relationships resulting from arranged marriages conducted by elders or parents, the emotional deprivation caused by weak relations between spouses, the effects of modernization movements on Turkish traditions, customs and norms, the impact of Westernization on the institution of marriage and the characters.

Key Words: Ömer Seyfettin, polyphony, monophony, short stories with marriage theme.

Giriş

Edebiyat dünyasının önde gelen kuramcılarından biri olan Mihail M. Bahtin, çiftseslilik ve tekseşlilik metotlarını, *Dostoyevski Poetikasının Sorunları* kitabında incelemiştir. Dostoyevski'den yaptığı çıkarımlar doğrultusunda karşılaştırmalı olarak incelediği monolojik ve diyalojik söylemleri edebî eserler ile analiz eden Bahtin, teorik bir çerçeve içerisinde sunduğu bu metotlar aracılığıyla önemli etkiler yaratmıştır.

“Bir oyunda kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma” olarak tanımlanan monolog (Türk Dil Kurumu, 2024), tekseşli bir düzlemde inşa edildiği için tekil bakış açısının ağır basan yönlerine sahiptir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çeşitli görüşler, duygu ve düşünceler barındırmayan monolojik söylemde, sınırlı bir anlamın hâkimiyetiyle kurulan alanda birçok eksiklikler vardır. Birbirinden farklı fikir ve seslerin eksikliği nedeniyle bir kişinin duygu, düşünce ve bakış açısının gücü tarafından dayatılan muayyenlik; tutarlı, durgan görüşlerin doğmasına sebep olduğunda Bahtin'in de vurguladığı üzere, “kahramanlar ötekini gönülden olumlayamadıkları, sen varsın diyemedikleri için mahvolurlar.” (Bahtin, 2004: 54). Monolojik temalı eserlerde, iç dünyasında dış çevre veya kişilerle tartışmaya giren kahramanlar, duygu ve düşüncelerinin aktarımında bir diyalog alanının noksanlığı neticesinde karşıt görüşlerin ve seslerin, karşılıklı etkileşimlerin yetersizliği çok yönlü bir yaklaşımı ve anlamsal zenginliğin ön plana çıkmasını engellemiştir. Sorgulanabilen, birbirleriyle çatışan fikir ve düşüncelerin olmadığı tekil bir dünyada, kahramanlar çoğul bilinçlerin varlığından yoksundurlar. Böylece, yukarıda Bahtin'

in alıntısında vurgulandığı gibi, kahramanlar tek bir sesin, düşüncenin ekseninde var olmaktan rahatsız olsalar da mutlak otoritenin yarattığı sabit söylemi eleştirel, dinamik söyleme dönüştüremezler.

Türkçede çok seslilik anlamına gelen Polyphony kavramı, “aynı temayı farklı şekillerde söyleyen farklı sesler” (Bahtin, 2004: 94) olarak tanımlanır. Bahtin, söylemin çiftsesliliğindeki yönelim kavramını açıklarken rutin bir söyleniş tarzında dahi çift yönlü bir yönelim olduğunu belirtmiş ve bir bireyin iç monologlarında ve diyaloglarında da diyalojik söylemler ile kendi dünyasına yönelerek çiftsesliliğin varlığından bahsetmiştir. Bahtin’in aktarımlarından anlaşıldığı üzere, hayatın içerisindeki her yapı çok sesli bir oluşumdan ibarettir. Bu açıdan düşünüldüğünde, dolaylı söylem içerisinde yer alan çiftsesliliğin, monolojik söylemden farklı olduğu görülmektedir. Dolaysız söylem ve nesneleşmiş söylem tiplerinin, temsil edilen bir kişinin söylemi olduğundan bahseden Bahtin, çiftsesli söylemde yer alan “birbirlerine iç içe geçmiş anlamsal bağların yer alması” (Bahtin, 2004: 261) teorisi monolojik yöntemde yer almaz. Çiftseslilik metodunda, iki tonun, sözün, fikrin ya da çağrının varlığı monolojik söylemde bulunmayan olgulardır. Birden fazla bilincin çoğulluğu ve fertlerin birbirlerinden karşıt tutumları açık şekilde gözler önüne serildiğinde kahramanların dünyası monoikleştirilmeden özgürce yansıtılır.

Çiftseslilik söyleminde önemli olan bir diğer nokta anlamın öznelliği ilkesidir. Edebî eserlerde kahramanlar için anlam, bağımsız ve birden fazladır. Anlatı içerisinde okuyucuya aktarılan bir olay, her karakter için farklı anlamlar taşıdığından her kahramanın benimsediği düşünceyi ve ideolojiyi savunma girişimi çiftsesli bir yapının oluşmasına zemin hazırlar.

Türk edebiyatında Maupassant tarzı hikâyeciliğin temsilcilerinden biri olan Ömer Seyfettin’in evlilik temalı kısa hikâyelerinde, çiftsesli söylem aracılığıyla tahakküm altına alınan tezatlıkların varlığı, çok yönlü bir atmosferin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Araştırmada ele alınan kısa hikâyeler içerisinde, çiftsesli metot kullanılarak mutlak bir gerçekliğe odaklanılmadan vaka ve durumların aktarımının gerçekleştiği görülmektedir. Böylece yaratılan karşıt söylemler vasıtasıyla, okuyucu farklı bakış açılarını ve olgularını değerlendirebilme şansı elde edebilmiştir. Monolojik söylemin hâkim olduğu *Erkek Mektubu* hikâyesinde, farklı muhakemelerin, karakterlerin ve düşüncülerin yer alması nedeniyle tekil bir doğruluk sunulmuştur. Çalışma boyunca, yazarın evlilik temalı kısa hikâyelerinde monolojik ve diyalojik söylem tekniklerine dikkat edilerek bir inceleme yürütülmüştür.

1. Bir Nesne Aracılığıyla İnşa Edilen Çiftsesli Söylem: Elma Hikâyesi

Evlilik ile ilgili kısa hikâyelerinde karşıt görüşleri ön plana çıkartarak bir olayı ya da durumu çözümleyen Ömer Seyfettin, iki cins arasındaki temel duygu ve düşünceleri okuyucuya aktarırken, bakış açılarındaki tezatlıklara odaklanarak çiftsesli kurmaca metinler meydana getirmiştir. Çiftsesli söylem metoduyla incelenen *Elma* hikâyesi, 25 Haziran 1909 yılında *Bahçe* dergisinde yayımlanmıştır (Argunşah, 2007: 104). Hikâyede uzun yıllar birbirlerine büyük bir tutku ve aşkla bağlı olan çift, evliliklerinde eski arzularını hissedemeyen iki karı kocaya dönüşmüşlerdir. Hikâyenin ana nesnesi olan elma, kahramanların içinde bulundukları zaman diliminde birbirlerine, sevgililik dönemlerine ve evliliklerindeki yaklaşımlarının tezatlıklarını vurgulamak amacıyla oluşturulan bir obje konumundadır. Bu bağlamda elma, yalnızca yenilebilecek bir meyve değildir; iki kahraman için ortak olan vakanın somut nesnesidir. Fakat aynı zamanda fertlerin farklı paradigmalara yaklaştığı bir cisimdir. Bu durum, yazar tarafından bilinçli bir farkındalıkla meydana getirilmiştir. Zira metin içerisinde, sıradanlaşan evlilik temasının aktarımından ziyade asıl gaye, kahramanların bir nesneye bakış açılarındaki çiftsesliliği yansıtabilmektir. Kahramanın eşi Süzin, dalgınlıkla eşinin soyduğu elmayı “Bu elma sana bir şey ihsas etmiyor mu, sevgilim? Sana kıymetli bir hatıra yâd ettirmiyor mu?” (Ömer Seyfettin, 2007a:103) sorusu, iki ayrı bellek için elmanın hatıralarındaki vaziyetin apayrı olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkarmıştır. Birbirlerinden bağımsız, salt seslerin ve düşüncelerin etkisiyle erkek kahraman, elmanın kendisine anımsattıklarını hatırlamak için çocukluğuna dönmek zorunda kaldığında özel bir anı bulamaz. Ayrıntılı şekilde düşündükten sonra, 17.yüzyılda Newton’un kafasına elma düşmesiyle yer çekimi kanununu keşfettiğini hatırlar. Süzin ise ilk tanıştıklarında eşinin kendisine elma verirken Musset’den okuduğu şiiri hatırlar. Böylelikle iki farklı cinsin ortak nesnesi olan elma, çiftsesli söylemin en önemli olgusu hâline gelmiştir. Bu durumun ana nedeni, kahramanların bir objeyi değerlendirişlerindeki zıtlıkların, anlatı içerisinde çatışmalara sebep olmasıyla iki kahramanın öz seslerini duymamızı sağlayan bir araca dönüşmesinden kaynaklanmıştır. Kahramanların bir nesneye karşı kişisel üslupları, duygu ve düşüncelerinin çok boyutlu yönü sayesinde derinleşen çiftseslilik, Bahtin’in karşıt vurguların çatışması söylemiyle desteklendiğinde, birden fazla bağımsız düşüncenin hikâyedeki objeyle bütünleşmesine ve çeşitli bakış açılarının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Böylelikle kahramanların “her sözünde karşıt vurgular çarpıştığında” (Bahtin, 2004: 61) farklı perspektiflerden doğan anlamın çok katmanlı bir yapıya kavuşmasına olanak tanınmıştır.

2. Ömer Seyfettin'in Görücü Usulü Gerçekleştirilen Evlilik Temalı Hikâyelerinde Çiftsesli ve Teksesli Söylem

Görücü usulü evlilik, kadın veya erkek bireylerin özgür iradesi dışında, genellikle ebeveynler ya da aile büyükleri aracılığıyla gerçekleştirilen bir evlilik biçimidir. Türk âdet ve geleneklerinde yaygın olan bu evlilik türünde bireyler, kimi zaman eş seçme sürecinde pasif, ikinci planda kalabilirken, kimi zaman da ebeveynlerin ve aile büyüklerinin fikir ve isteklerine karşı çıkarak eş seçme hakkını kullanabilirler. Birinci duruma maruz kalan bireylerin eş seçimi çoğunlukla aile bireylerinin istekleri doğrultusunda gerçekleşir. Bu başlıkta incelenen *Erkek Mektubu* ve *Aşk Dalgası* kısa hikâyelerinde Ömer Seyfettin'in birinci duruma maruz kalan fertlerin hikâyelerini kaleme alan yazar konumunda olduğu gözlemlenmiştir.

Erkek Mektubu, *İzmir* dergisinde 24 Ağustos 1907 yılında mektup biçiminde kaleme alınmıştır (Argunşah, 2007: 82). Hikâyede adı geçmeyen kahraman, arkadaşı Sermet'e evlendikten bir yıl sonra yazdığı mektup ile başından geçenleri anlatır. Birbirleriyle kadınlar ve evlilik hakkında münakaşalar yapmış bu iki arkadaşın ileride evlenecekleri eşlerden beklediği özellikler hayli farklıdır. Ana kahraman asabi, coşkulu, güzel, hisli bir kadınla evlenmek isterken; Sermet sakın, az güzellikte ve coşkunlukta bir kadınla hayatını birleştirmeyi arzu eder. Fakat vaka tertibi içerisine yerleştirilen olaylar nedeniyle adı geçmeyen kahramanın hayalleri âdeta düş kırıklığına dönüşür. Ailesi tarafından görücü usulüyle evlendirilmek istenildiğinde hayalindeki kişiyi, "Benim istediğim kız asabi, ince, narin, müteheyyiç son derece malumatlı, musikiye aşına, son derece güzel, son derece hassas olmalı. Beni mesut etmeli, ben de ebediyen size minnettar kalmalıyım. Adi, malumatsız, küçük, hissiz, sessiz istemem, bedbaht olurum." (Ömer Seyfettin, 2007a: 78) şeklinde tasvir eder. Bu noktada hikâyenin ilk kırılma noktası adı konmayan ana kahramanın evlenmek istediği kadın tipi ile görücü usulüyle evlendirildiği kadın tipi arasında benzerliklerin olmasına rağmen, yaşadığı çatışmalardır. Hayalini kurduğu hırçın, güzel, heyecanlı bir kadınla evlenmiş olsa da hayal kırıklıklarının başlıca nedenlerinden biri eşinin evlilik içerisindeki iletişim kalıplarını içselleştirememesinden kaynaklanır. Öyle ki, adı geçmeyen kadın eşin, dengesiz ruh hâlleri ve yaklaşımlarıyla sergilediği davranış bozuklukları, evlilik içerisinde sağlıklı bir yakınlık kurulamamasına yol açmıştır. Bu durumun ana nedeni ise kahramanların, ilişkilerin doğal süreci tanışma ve flört dönemlerini tecrübe edememelerinden dolayı bilinçli bir ilişki farkındalığı içerisinde olamadan aile büyükleri tarafından evlendirilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Türk geleneklerinde görücü usulü evlilik biçimi yaygın olmasına rağmen,

Erkek Mektubu hikâyesinde bu olgunun yazar tarafından sıkça yerildiği dikkat çekmektedir. Özellikle tenkitlerinde yazar, kadın ve erkek kahramanın birbirlerini yeterince tanımadan evlenmeleri sebebiyle aralarındaki engellenemez mesafeye vurgu yaparak, metin içerisinde eşlerin birbirlerine karşı duygusal yoksunluklarını gözler önüne sermiştir. Hayalini kurduğu aşk evliliğine erişemeyen erkek kahraman, toplumun geleneklerine aykırı davranmaktan çekinen tutumuyla, evlilik müessesinde mutlu, huzurlu olmamasına karşın boşanmak ya da âşık olabileceği biriyle yeniden evlenerek geçmişteki hayallerini yaşamak istemez. Zira yaşadığı mutsuz evlilikten dolayı ruh hâli ve yaklaşımlarındaki değişim aşk, evlilik kavramlarına bakış açısının maziden farklılaşmasına neden olmuştur. Bu açıdan incelendiğinde, birbirlerine uygun olmayan düşünce yapıları, ayrık hayat görüşlerine rağmen erkek kahramanın, evliliğini mantık çerçevesi içerisinde sürdürmekten başka çözüm yolu olmadığını mesajı okuyucuya aktarılmıştır.

Evlilik kararını şahsi fikirleri doğrultusunda gerçekleştiremeyen adı geçmeyen erkek kahraman, eşine karşı davranış ve hareketlerinde tamamen eylemsizleşerek yalnız, içe dönük kalmayı tercih etmiştir. Karısının üzerinde kurduğu baskı ve zorbalıklar karşısında hem yapısal hem de ruhsal olarak pasifleşen kahramanın tek çaresi, yaşadıklarını iç mahkemesinde değerlendirdikten sonra arkadaşı Sermet'e bir mektupla aktarmaktır. Bu bağlamda, "*Erkek Mektubu* hikâyesi, tek figür tarafından yazılması ve cevapsız oluşu sebebiyle monolojiktir" (Sazyek, 2020: 350). Adı geçmeyen ana kahraman, mektup aracılığıyla iç dünyasını, evliliğini ve eşiyle ilişkisini arkadaşı Sermet'e aktarıırken, karşı tarafla bir diyalog içerisinde olma hissine kapılsa da sezgilerine ve yaşadıklarına cevap verebilecek ikinci bir şahıs bulunmamaktadır. Evliliğinde yaşadığı tezatlıklardan dolayı hayal-hakikat çatışması çerçevesinde iç dünyanın iletimini kendi söylemleriyle Sermet'e aktarmasıyla itiraf niteliği taşıyan mektubunda arkadaşının tepkisini, düşüncesini arar. Âdeta onunla karşılıklı bir diyalog içerisinde gibi "dinle" (Ömer Seyfettin, 2007a: 77) komutunu verir. Geçmişte birlikte konuştukları ve yaşadıkları durumları anımsadığında hatıralarının doğruluğunu kanıtlamak maksadıyla "değil mi azizim?" (Ömer Seyfettin, 2007a: 77) sorusunu karşı tarafta yönelterek bir cevap bekler. Ancak gereksordduğu soru gerek verdiği komutla yalnızca kendisiyle söyleşim kurarak, tek sesli kimliğine yönelir. Bu açıdan incelendiğinde, "kendi kendini ikna etmektedir; kendisini temin edip kendi içini rahatlatır, kendi kendisinin karşısında bir başkasının rolünü üstlenir" (Bahtin, 2004: 288).

Bir başkasının varlığını, fikir ve duygularını "olumlama hareketiyle" adı geçmeyen kahraman tarafından türetilmeye çalışılan ikincil kişi, kahramanın

kendisini, evliliği ve eşi hakkındaki söylemlerini pekiştirmek amacıyla işlevselleşen bir unsura dönüşmüştür. Böylece anlatıdaki monolojik yapı daha da güçlenmiştir. Bahtin'in yukarıda belirtilen alıntısında vurgulandığı gibi, kahramanın iç dünyasında benimsediği diğer bilincin varlığıyla, kişisel döngüsünü sorgulayan tutumları, çok boyutlu bir söylem yaratmaktan ziyade, tekil dünyasında yoğun şekilde kurulan düzlemde yalnızca tek bir özelliğin ve sesin varlığının baskın olduğu bir yapı ortaya çıkarmıştır (Bahtin, 2004). Ana kahramanın dünyası hâlâ tekildir ve küçüktür. İç çatışmalarına cevap verecek bir öteki şahıs olmamasına rağmen, arkadaşı Sermet'in düşüncelerini, söylemlerini arar. Kendi dünyası için başka bir sesin varlığına ihtiyaç duyar. Arkadaşının "olası ve varsayımsal bakış açısından" (Bahtin, 2004: 291) yanıt beklediğinde iç çatışmaları daha da dinamikleşir ve ötekinin varlığını cisimleştirmiş olur.

Araştırmada incelenen diğer hikâye *Aşk Dalgası*, *Genç Kalemler* dergisinde 23 Temmuz 1912 yılında yayımlanmıştır (Argunşah, 2007: 264). "Aşk toplumsal bir olgu olarak incelemeye çalışan Ömer Seyfettin," (Bektaş, 2019: 30) geleneksel değerler çerçevesinde şekillenen ve bireyler üzerinde derin izler bırakan bir kavram olarak ele almıştır.

Hikâyede adı konmayan kahraman, Kadıköy vapurunda manzarayı seyrederek aşk hayalleri kurmaktan kendini alamayan, geleceğe dair umutlu, romantik bir gençtir. Vapurda, on iki yıldır görmediği eski bir mektep arkadaşına rastlar. İki arkadaş sohbet etmeye başladıktan sonra aşk hayalleri içindeki kahraman, toplumun daha önce farkında olmadığı yeni yüzüyle karşı karşıya gelir. Görücü usulü evliliklerin sosyal hayattaki yansımaları, bireyleri derinden etkileyerek mevcut evlilik sistemini sorgulayan ve eleştiren insan figürlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu figürlerden biri de hikâyede adı geçmeyen eski arkadaşdır. Kadın ve erkeğin evlilik sürecinde geçmesi gereken aşamalar, toplumsal kalıplarla belirlenerek bir yapı içerisine yerleştirilmiştir. Toplumsal normların belirlediği kuralların dışına çıkamayan bireyler, genellikle evliliklerini görücü usulüyle gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır. Hikâyede adı geçmeyen eski arkadaşın, bu durumu tenkit eden sözleri toplumun iç yüzüne ışık tutmaktadır. Çünkü görücü usulü aracılığıyla gerçekleştirilen evliliklerin ritüelleri, her iki cins için de kısıtlayıcıdır. Bu sebeple hikâyede adı geçmeyen eski arkadaş, evlilik öncesinde karşı cins ile tanışma fırsatı yakalayamamaktan, birlikte vakit geçirememekten şikâyet eder. "Türklerin muhitinde aşk kesinlikle yasaktır. Bir cehennem makinesi, bir bomba, bir kutu dinamik kadar yasak. Bir Türk on dört yaşına girdi mi annesinden, ablasından, kız kardeşinden ve niha yet teyzesinden ve halasından başka bir kadının yüzünü göremez. O hâlde kimi sevecek!" (Ömer Seyfettin, 2007a: 257).

Hikâyede Türk örf, âdet ve geleneklerinde etkili olan sosyal normların, dinî

inanç ve manevi değerlerle bütünleşerek toplumsal hayatta muhafazakârlığın doğmasına yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu durum, kadın ve erkek arasındaki iletişim eksikliğine ilaveten duygusal yoksunluğa da beraberinde getirmiştir. Adı geçmeyen eski arkadaşına göre, Türk toplumundaki hissizleşme, yaratıcı tarafından verilen bir cezadır ve bu durumun ana nedeni görücü usulü evliliklerin işleyişindeki süreçlerdir.

Allah'ımızın Türkiye'deki ezeli ve karşı gelinmez kanunu, yani içtimai vicedan, aşkı bütünüyle bize yasak ediyor. Türkiye'de kimse sevişemiyor. Ve kimse şimdiden sonra da sevişemeyecek... Çünkü sevmek için evvela görmek lazım. Hâlbuki konuşmak, anlaşmak sevişmek değil; hatta bir kerecik olsun yüzünü görmek imkânsız... (Ömer Seyfettin, 2007a: 258).

Evlilik aşamasında belirlenen rollerin sınırlı olmasının arka planında anne, annecanne, nine gibi kadın büyüklerin etkisi bulunmaktadır. Hikâyede Ömer Seyfettin'in adı geçmeyen eski arkadaş aracılığıyla yerleştirdiği yukarıdaki alıntı bir mesaj niteliğindedir. Zira kadın büyüklerin evliliklerin önceki ve sonraki dönemlerinde gereğinden fazla fikir sahibi olmaları ve kişisel menfaatleri doğrultusunda yakınlarına eş seçmeleri ileride ailevi sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilecek önemli etkenlerden biri hâline gelmiştir:

“Genç kızlarla görüşmek ve birbirimizi sevmek asla mümkün olmadığından ‘evlenmek’ meselesi de onların ‘ailelerin’ elinde bir madendir. İstedikleri gibi işletirler. En birinci temelleri oğullarına yahut kardeşlerine çirkin bir kız almaktır. Tanımadıkları evlere ‘görücü’ giderler. Ve erkeklerin birçoğu bilmez ki bu görücü hanımlar güzelden ziyade bir çirkin ararlar... Ve mutlaka da bulurlar. Güzel bir kız alırlarsa kardeşlerinin yahut oğullarının onu seveceğini, onun lafını dinleyeceğini ve sonra kendi pabuçlarının dama atılacağını düşünmek onları çıldırtır. Güzellikten dehşetle ürkerler. Bunun için İstanbul’da koca bulamayan, evde kalan kızların yüzde doksanı en güzeller, en cazibeliler, en sevimlilerdir. Bu zavallı güzel Türk kızlarını görücü hanımlar beğenmez. Kimine alafranga, kimine sıska, kimine şirret gibi kusur bulurlar. Gayeleri tombul, beyazca, sessiz, mıymıntı, budala, cahil, ıslanmış tavuğa benzeyen kızlardır. Böyle bir kıza rast geldiler mi ‘Ah, işte bir melek’ diye haykırırlar ve başlarlar oğullarına, kardeşlerine mübağalandırarak anlatmaya... Zavallı erkek talihin kendine bir peri gönderdiğine inanır.” (Ömer Seyfettin, 2007a: 260-261).

Yukarıdaki alıntıda bahsedildiği üzere, görücü usulü evliliklerin gerçekleşmesinde etkili olan kadın aile üyelerinin, yakınlarına eş seçiminde samimiyetten uzak yaklaşımlarından dolayı evlilik birliği temelinden sarsılır. Adı geçmeyen eski arkadaşın eleştirdiği bu davranış biçimi yalnızca kuşak çatışması değildir. Kadın büyüklerin evlilik sürecine müdahale etmeleri, özellikle erkek kahramanları mutsuz bir evliliğe sürükleyen önemli bir faktördür. Hikâyede

adı geçmeyen eski arkadaş, kadın ve erkek bireylerin evlilik öncesi ve sonrasında edilgen konumlarından yakınırken evlilik ritüellerinde yeni, modern değerlerle oluşturulmuş bir düzen kurulmasını arzu etmektedir. Bu sistem içerisinde kadınların ve erkeklerin evlenecekleri kişiler hakkında söz sahibi olmalarını, birbirlerini görerek ve severek evlenmelerini, büyüklerin nizamları yerine bireylerin isteklerinin ön planda olduğu bir evlilik düzenini desteklemiştir.

Aşk Dalgası hikâyesinde, eski arkadaşın geleneksel ritüelleri sorgulayan düşünceleriyle, kadın ve erkek bireylerin evlilik kurumundaki konumları sorgulanırken, aynı zamanda adı konmayan erkek kahramanın, toplumun yapısal düzenine ve aşk ilişkilerine hâkimiyetinin yetersizliği dikkat çekmektedir. Hikâyede, eski arkadaşın geleneksel normlara yönelik eleştirel düşünceleriyle meydana gelen çiftseslilik, adı geçmeyen erkek kahramanın evlilik ve ilişkilerde olağan kabul edilen olgulara bakış açısının değişmesine neden olmuştur. Adı geçmeyen eski arkadaş, ana kahramanın bu kavramları algılayış biçimi ve dış dünyanın gerçekliğini vurgulayarak, açık bir polemikle bu durumu ona anlatır. Özellikle adı konmayan erkek kahraman hikâyenin başında aşk hayalleri içerisinde kendinden geçmişken eski arkadaş, içinde yaşadığı dünyada bu gibi gerçekler olmadığını, toplumda karşı cinse duyulabilecek herhangi bir sevginin ehemmiyetsizliğini göstermek istercesine onu “uyan” söylemiyle ikaz ederek aklını başına almasını gerektiğini ima etmiştir. Bu noktada birbirleriyle çatışan muhakemeler aracılığıyla inşa edilen çiftseslilik, toplumsal zıtlıkları gün yüzüne çıkartırken, aynı zamanda eski arkadaşın uyarıları sonucunda ana kahramanın gerçekleştirdiği iç konuşmalar, toplumun kimliğine dair diyalojik bir bakış açısı yaratmıştır. Örneğin, vapura bindiğinde tatlı aşk hayalleri içinde etrafı izleyip hayaller kuran adı konmayan erkek kahraman, arkadaşı ile gerçekleştirdiği sohbet sonrasında, hayalleri iç dünyasında âdeta korkunç bir fırtınaya dönüşmüştür. Bu durumun ana nedeni çiftsesli söylemin yarattığı “çatışan yalnızca kahramanlar değildir, olay örgüsünün gelişimindeki birbirinden farklı öğeler de birbiriyle çatışır, gerçekler farklı şekillerde deşifre edilir, karakterlerin psikolojisi kendi içinde çelişkilidir; biçim özün bir sonucudur” (Şklovski, t.y. :223) anlayışının hikâyenin temel fikri olmasından kaynaklanmıştır. Böylece kendisine sunulan toplumu incelemeye başladığında, adı geçmeyen kahraman daha önce fark edemediği birçok olguyu görme fırsatı yakalamıştır:

“...Vapurdan çıkanlara bakıyordum. Yarım saat evvelki tatlı dalgamı korkunç bir fırtınaya çeviren arkadaşımın söylediklerini, fertlerini ikiye ayıran, aşktan ve sevişmekten mahrum bırakan; annelerini, karılarını, kızlarını hapsederek asırlarca daldığı rüyasız ve granit uykusundan asla uyanmayan bir kavmin, bir cemiyetin sonu ne olabileceğini düşünüyor; dar tahtalar üzerinde

korkak bir dikkatle hızlı hızlı geçenlerin sessiz ve sedasız çıkışlarını, ürkek bir hayvan sürüsünün acele kaçışına benzetiyordum. Bunların içinde hiç dişi yoktu. Çoluk, çocuk, ihtiyar, genç, zengin, fakir hepsi erkekti.” (Ömer Seyfettin, 2007a: 263).

Adı geçmeyen kahraman, iç dünyasında hayal ettiği aşk kavramının, toplumdaki algılanış biçimindeki farklılıklar nedeniyle, kendisini nasıl bir sonun beklediğini bilemese de idealize ettiği aşk, sevgi gibi manevi hislerin bireysel bir duygu olmaktan ziyade toplumsal normlar ve değerler tarafından şekillendirilen bir olgu olduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Ömer Seyfettin’in hikâyesindeki, “...bu türden iç konuşmalar sadece suçluluk duygusundan kaynaklanan itiraflar değil, bazen de olumlu sonuçlar doğuran süreçleri gerçekleştiren itiraflar olarak çiftsesli bir nitelik taşımaktadır.” (Baş, 2019: 61).

3. Ömer Seyfettin’in Evlilik Temalı Hikâyelerinde Kültürler Arası Tezathıklardan Meydana Gelen Çiftseslilik

19. yüzyılda Tanzimat Dönemi’yle birlikte gerçekleşen yenileşme hareketi, sosyal, siyasi ve toplumsal alanlarda etkilerini çok yönlü bir şekilde hissettirmiştir. Bu dönemde modernizm akımıyla birlikte Doğu kültürü, Batı medeniyeti ile sık sık mukayese edilerek, iki farklı uygarlığın değer çatışmaları edebî eserlerde işlenmiştir. Ömer Seyfettin’in evlilik temalı kısa hikâyelerinde, Batılı kadın eş ile Doğulu erkek eş arasındaki anlaşmazlıkların odak noktasında tezat değerler ve içsel muhakemeler yer alır. Araştırmada incelenen *Fon Sadriştayn’ın Karısı* hikâyesinde oksidentalizm bakış açısının hâkim olması, erkek kahramanın Batı’yı ve kültürel değerlerini idrak etme sürecinde ait olduğu ulusun gelenek, görenek, ahlaki normlarını yeniden adlandırması, metin içerisinde çiftsesli bir atmosfer yaratmıştır.

Fon Sadriştayn’ın Karısı, *Yeni Mecmua* dergisinde 1918 yılında yayımlanmıştır (Argunşah, 2007: 261). Ana kahraman Sadrettin Bey, her iki evliliğini de görücü usulü ile gerçekleştirmiştir. Bir önceki başlıkta değinilen hikâyelerdeki olay örgülerine benzer şekilde, kahramanı evlilik kararı almaya iten nedenlerde herhangi bir değişiklik olmamış; kadın büyüklerinin ısrarı sonucu evlenmeyi kabul etmiştir. Adı geçmeyen eş, eğitilmiş, Fransızca bilen, piyano çalan, modern yaşam tarzına sahip bir kadındır. Evliliklerinin ilk döneminde, eşinin çağdaş özelliklerinden övgüyle bahseden Sadrettin Bey’in, bir mühlet sonra ilişkilerine karşı algısı değişmeye başlar. Aynı coğrafyaya mensup iki birey olmalarına rağmen Batı kültürünün prensipleriyle yetiştirilmiş bir kadınla evlilik sürdürmenin getirdiği fikir ayrılıkları, evliliklerini Doğulu koca ile Batılı kadın eş çatışmasına dönmüştür. Zira Türk toplumunun sahip olduğu kültürel yapılar çerçevesinde evliliğini sürdürmeye çalışan Sadrettin

Bey, geleneksel cinsiyet rollerini benimseyerek eşinin geleneksel bir ev kadını profili taşımasını beklerken, adı geçmeyen eş evlilik birliği içerisindeki görevlerini yerine getirmekten kaçınır. Öyle ki, eşi mutfağın nerede olduğunu bilmez, evi temizlemez ve tek amacı süslenip dışarı çıkmaktır.

Bir süre sonra Almanya'ya arkadaşının yanına gitme kararı alan Sadrettin Bey, farklı kültürel çevrenin davranış ve geleneklerinden etkilenecek, yaşadığı toplum ile Alman toplumu arasındaki farklılıkların evlilik hayatındaki görev ve sorumluluklara etkisinin farkına varmasıyla eşini kıyaslama içerisine sokar. Ömer Seyfettin'in, Türk ve Alman eş çatışmasında sunduğu çiftseslilik, Sadrettin Bey'in iç monologlarında okuyucuya aktarılmıştır. Evliliğinin getirdiği hayat tarzından dolayı sorgulayıcı bir tavır içerisine giren kahramanın, evliliğine bakışı artık çiftseslidir. Alman toplumundaki evliliklerde, kadınlar sayesinde var olan düzenli hayatı, kendi evliliğinde bulamayan Sadrettin Bey, eşinin evliliklerindeki rolünü istişare ettiğinde ona karşı bakış açısı değişmeye başlar:

“Alman kadını gördükten sonra benim müsrif, şık karım hayalime korkunç bir hasar kâbusu gibi geliyordu. İstanbul'a dönmek, borç içinde rezalet içinde sürünerek aç sefil ölmek... Yahut Alman kadını denilen bir mesudiyet makinesi olarak her şeyi silkip atmak... Rahat, müsterih, mesut yaşamak... Bu iki yoldan birisine muhakkak gidecektim. Ölüme mi? Yaşamaya mı? Ölümü tercih edemiyordum İstanbul'daki evimden, karımdan ürktüm. Kurtulmak, yaşamak için... Alman kadını kati bir ilaç, bir dermandı. Bir âb-ı hayattı.” (Ömer Seyfettin, 2007b: 256).

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, Sadrettin Bey'in zihninde “ölmek” kavramı Türk kadınıyla hayat sürdürmek, “yaşamak” kavramı ise Alman kadını ile eşdeğer tutulmuştur. Yaşadığı ikilem, içsel konuşmalarıyla gün yüzüne çıkmıştır. Bahtin bireyin içsel konuşmalarını “kendi kendine konuşma esnasında birey, kendisiyle bir tartışmaya girer. Kişinin kendi benliğini keşfetmesine yardımcı olan bu tarz konuşmalarda kişi, kendi benliğiyle diyalojik bir ilişki kurar” (Bahtin, 2004: 181) şeklinde yorumlamıştır. Eşi hakkındaki sorgulamaları iç konuşmaya dönüştüğünde, tek kişiye ait farklı iki düşüncenin beraber duyulmasıyla meydana gelen çiftsesli söylemin varlığı dikkat çekicidir. Zira Sadrettin Bey'in içsel muhakemeleri, evliliği ve eşi hakkındaki görüşlerini yansıtırken, aynı zamanda evliliğiyle ilgili gerçek kanısı ortaya koyan bir söz olma niteliğini de taşır. Aynı zamanda, Sadrettin Bey'in düşünceleri aracılığıyla huzurlu, mutlu bir evliliğe sahip olma fikri ile yaşadığı mutsuz, düzensiz evliliğin gerçekliği, çiftsesli bir atmosferin oluşmasına neden olan bir diğer etkidir.

Türk eşinden ayrılıp Alman kahraman ile evlendikten sonra, hayatı düzene

girmeye başlayan Sadrettin Bey, Batı ahlakına sahip bir kadın ile evlenmenin mutluluğunu yaşar. İlk evliliğinde, evdeki işler görevliler tarafından yapılırken ve adı geçmeyen eş son derece müsrifken, Alman eş ev işinden anlar, eşine hizmet eder, güzel yemekler yapar, temizliğe önem verir, tutumludur ve çocuğuna bakar. Bu kısa hikâyede, iki farklı Batılı eş profili vardır. İlk eş, Batı kültürüyle yetiştiği için Doğu kültürünün temsil ettiği ritüellerden uzak dururken, Alman eş, evliliğine ve eşine karşı toplumsal cinsiyet rollerine uyumlu davranışlar sergilemiştir.

Fon Sadriştayn'ın Karısı hikâyesinin devamı olan *Fon Sadriştayn'ın Oğlu*, *Yeni Mecmua* dergisinde 1918 yılında yayımlanmıştır (Argunşah, 2007: 300). Yirmi beş yıl sonra Sadrettin Bey'in değişen bakış açısı ve hayat tarzı çarpıcı bir şekilde okuyucuya aktarılır. İlk hikâyede Alman kültürüne karşı büyük bir hayranlık besleyen Sadrettin Bey, bu hikâyede kendi değer ve yargılarını özümseyerek ulusal kimliğine dönüşünü gerçekleştirmiştir. Eşi Lida Hanım'ın ev içerisindeki sorumluluk bilinci, eşine karşı ilgili ve tutumlu yaklaşımları artık ana kahramana cazip gelmemekle beraber bir değer de teşkil etmez. Çünkü “siz” ve “biz” çatışmasından doğan farklılıklar, çiftin birbirlerine karşı aidiyet duygusu geliştirememesine neden olmuştur. Bu açıdan incelendiğinde *Fon Sadriştayn'ın Karısı* hikâyesinde Batılılaşıp adını değiştiren, kendi millî değerlerini, ülkesinin kadınlarını küçümseyen yaklaşımları, *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* hikâyesinde yerini millî değer ve yargılarına önem veren bir söyleme bırakmıştır.

Hikâyede, “millî şair”, “genç dahi” olarak bahsedilen Orhan Bey'in doğumu tüm ülkede coşkuyla kutlanır. Sadrettin Bey kutlamalara eşiyile katılmak ister. Lida Hanım uzun süredir Türkiye'de yaşamasına rağmen, Türk milleti için önemli olan bu adamı tanımamaktadır. Halk için büyük önem teşkil eden bu doğum gününün kendisi için bir önem ifade etmediğini “bu büyük günden bana ne! Bu sizin bayramınız” (Ömer Seyfettin, 2007b: 302) söylemiyle farklı bir bakış açısını temsil etmiş olur. Bu açıdan iki kahramanın, bir nesneye bakışlarındaki tezatlık kayda değerdir. Eşi ve Türk halkı için önem teşkil eden bir olguya Türk insanının algılayışıyla bakmayan Lida'nın bakış açısı, Türk insanının yaklaşımıyla örtüşmeyerek çiftsesli bir söylemi meydana getirmiştir. Dolayısıyla Lida, bu söyleme yeni bir yaklaşım getirerek, farklı bir anlayışı temsil etmiştir.

Hikâyedeki kahramanlardan biri olan Orhan Bey, ahlaki üstünlüğü ve yüksek eğitimi nedeniyle hem Türk toplumu hem de Sadrettin Bey için büyük bir önem teşkil etmektedir. Oğlunu Orhan Bey ile mukayese ederek, “O da şimdi

Orhan Bey gibi yirmi yedi yaşındaydı. Tahsili için, terbiyesi için o kadar çalıştığı hâlde, onda her faziletin ölümünü görmekten başka bir şey elde edememişti” (Ömer Seyfettin, 2007b: 307) diye düşünmüştür. Dışarıya yansıtmadığı içsel hesaplaşmalarında çiftseslilik yoğun şekilde kendini gösterir. Hatta evliliğinin farklı cephelerini okuyucuya gösteren iç monologlarında, karısını “yabancı”, “soğuk”, söylemleriyle eskisi gibi değerlendirmedeği açıktır. Alman eşine karşı yürüttüğü gizli polemiklerde karısının kişiliğini sorgulayıcı tavırları ön plandadır. Benzer şekilde oğlunun biriktirdiği paraları alıp Amerika’ya kaçmasıyla birlikte onunla da bir hesaplaşmaya girdiğinde iç polemiklerinde “niçin böyle oldu? Niçin böyle oldu?” (Ömer Seyfettin, 2007b: 308) şeklindeki sorgulamalarıyla yazar tarafından metin içerisinde, sağlıklı bir baba ve oğul ilişkisi alanı yaratılmadığı açıktır. Böylece, baba ve oğlu arasındaki ilişki mercek altına alınarak, kahramanın iç monologları aracılığıyla farklı bir çatışma döngüsü meydana getirilmiştir. Sadrettin Bey’in oğlu ve eşi ile ilgili farklı duygularını itiraf ettiği iç konuşmaları, kahramanın ruhsal sesinin hikâyede okuyucu tarafından işitilmesini kolaylaştırmıştır. Onun ruh dünyasında yer alan iç monologlar, evliliği, eşi ve oğlu hakkındaki hislerini ve düşüncelerini derinleştirerek hikâyeye çok boyutlu bir yapı kazandırmıştır. Kahramanın içsel çatışmalarının okuyucuya yansıtılması, onun çeşitli olgular karşısında benimsediği duygusal dönüşümleri ortaya koyarken; babalık ve kocalık gibi kavramlara karşı bir kimlik arayışı içerisinde olduğunu gösteren önemli çatışmalardan biri hâline gelmiştir.

Sonuç

Ömer Seyfettin’in evlilik temalı kısa hikâyelerinin incelendiği bu makalede, kadın ve erkek bireylerin görücü usulüyle gerçekleştirdikleri evliliklerde meydana gelen olumsuz sonuçlara değinilmiştir. Fakat yazar, kadın kahramanların bu duruma bakış açılarına odaklanmak yerine, daha çok erkek kahramanların yaşadıkları duygu, süreç ve fikirleri okuyucuya yansıtmıştır. Hikâyelerde, Türk toplumunun geleneksel unsurlar ile şekillenen yapısında, erkek kahramanlar; anne, hala gibi kadın kahramanların baskıcı fikir ve tutumları nedeniyle özgür davranamayarak, izdivaçları hakkındaki düşüncelerini, duygularını belirtme fırsatı yakalayamadan evlilik gerçekleştirmek zorunda bırakılmışlardır. Bireylerin hür iradesi dışında, daha önce birbirlerini görme ve tanışma şansı elde edemeden büyüklerin ya da ebeveynlerinin belirledikleri şahsiyetlerle evlenme fikri, toplumda özellikle eski nesil tarafından benimsenmesine rağmen, Ömer Seyfettin tarafından eleştirilen bir olgudur. Özellikle erkek kahramanlar, görücü usulü evliliklerin işleyişindeki yanlış, kusurlu düzenin farkında olmalarına karşın mevcut toplumsal düzeni değiştirmek amacıyla aktif

bir tutum ve davranış sergileyemedikleri gibi, evlilikleri içerisinde yetersiz ve pasif kalışları da dikkat çekicidir.

Ömer Seyfettin'in evlilik temalı kısa hikâyelerinin, tekseslilik ve çiftseslilik metotları ekseninde analizlerinin gerçekleştirilmesiyle metinlerdeki anlatısal yapılar Bahtin'in kuramsal bağlamlarındaki unsurlar ile desteklendirilmiştir. Monolojik yöntemle incelenen *Erkek Mektubu* hikâyesinde, tek bir bireyin duygu ve düşünceleriyle oluşturulan yapı içerisinde herhangi bir çeşitlilik ya da çiftseslilik bulunmaz. Metin içerisinde hâkim olan mutlak doğrular yalın, dikte edicidir. Ancak çiftsesli metot ile incelenen *Elma*, *Aşk Dalgası*, *Fon Sadriştayn'ın Karısı*, *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* hikâyelerinde, kahramanların bir durum ya da olgu karşısındaki bakış açılarının tezatlıkları ve iç monologlarının yer almasıyla derinleşen söylem diyalojik bir zenginlik meydana getirmiştir. Edebiyat teorisinde, metinlerin yapısını anlamak ve kahramanların duygu dünyasını aydınlatmak amacıyla kullanılan çiftsesli yaklaşım, Ömer Seyfettin'in evlilik temalı kısa hikâyelerinde anlamsal derinliğin inşa edilmesine katkı sağlayan önemli anlatım yöntemlerinden biridir. Böylelikle, metinler içerisindeki çok sesli unsurlar aracılığıyla farklı perspektiflerin analizleri, kahramanların iç ve dış dünya arasındaki ideolojik, toplumsal çatışmaları gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bahtin, M. Mihail (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Baş Kevser, M. (2019). Kimlik Arayışından Bireyselleşmeye: Cihan Aktaş'ın *Seni Dinleyen Biri* Romanında Çiftsesli Söylem. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 76, 47-64.
- Bektaş, M. (2019). *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Aile ve Toplumsal Cinsiyet*. (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birinci, E. (2002). *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Türk Toplumunu*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmuş, M. / ATAY, D. / YAVUZ, A. (2021). *Çağını Kurgulayan Yazar Ömer Seyfettin*. Çanakkale: Pradigma Akademi.
- Ergeç, Z. (2021). Bahtin'in Diyaloji Kuramı Ekseninde Murat Gülsoy'un "*İstanbul'da Bir Merhamet Haftası*" Romanı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (22), 452-465.
- Ömer Seyfettin. (2007). *Bütün Eserleri: Hikâyeler 1* (H. Argunşah, Ed.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2007b). *Bütün Eserleri: Hikâyeler 2* (H. Argunşah, Ed.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2007c). *Bütün Eserleri: Hikâyeler 3* (H. Argunşah, Ed.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2007d). *Bütün Eserleri: Hikâyeler 4* (H. Argunşah, Ed.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sazyek, E. (2020). Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Mektubun Yeri. *Sonsuza Uzanan Ses: Ömer Seyfettin* içinde, (s.345-366), (1.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şklovskiy, V. (t.y.). *Za I Protiv – Beleske O Dostojevskom*.